

УДК 330.101

Співак Я.О.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри управління навчальними закладами
Донбаського державного педагогічного університету

Степанова І.О.
студентка факультету психології, економіки й управління
Донбаського державного педагогічного університету

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ В УКРАЇНІ

MODERN APPROACHES TO THE PROBLEM OF ENERGY CONSERVATION IN UKRAINE

АНОТАЦІЯ

Реалізація потенціалу енергозбереження має базуватися на комплексному підході, що являє собою систему ієрархічних, підпорядкованих завдань, вирішення яких забезпечить досягнення координуючої мети та урахування багатьох факторів і параметрів енергозберігаючих підприємств. Без жорсткого контролю над використанням фінансових надходжень, підвищення рівня платоспроможності населення, виховання культури енерговикористання та енергозбереження не можлива реалізація найважливіших напрямів енергозбереження та енергоефективності країни.

Ключові слова: енергетичні ресурси, інвестиційний попит, енергоефективність, енергозбереження, енергоємність, енергетична стратегія.

АННОТАЦИЯ

Реализация потенциала энергосбережения должна базироваться на комплексном подходе, который представляет собой систему иерархических, подчиненных задач, решение которых обеспечит достижение координирующей цели и учета многих факторов и параметров энергосберегающих предприятий. Без жесткого контроля использования финансовых поступлений, повышения уровня платежеспособности населения, воспитания культуры энергопотребления и энергосбережения невозможна реализация важнейших направлений энергосбережения и энергоэффективности страны.

Ключевые слова: энергетические ресурсы, инвестиционный спрос, энергоэффективность, энергосбережение, энергоёмкость, энергетическая стратегия.

ANNOTATION

The implementation of the energy saving potential should be based on an integrated approach, which is a hierarchical system, subordinate tasks which will ensure the achievement of the coordination objectives and consideration of many factors and parameters of energy-saving enterprises. Without strict control of financial revenues, improve the solvency of the population, promoting a culture of energy efficiency and energy saving impossible to implement the most important areas of energy conservation and energy efficiency of the country.

Keywords: energy resources, investment demand, energy efficiency, energy saving, energy consumption, energy strategy.

Постановка проблеми. У сучасних умовах для успішного функціонування енергетичного сектора країни дуже важливим є підвищення ефективності роботи як енергетичної галузі в цілому так і ефективності використання палива та енергії. Усі науковці вказують на необхідність зниження енергоємності, вдосконалення системи керування енергоресурсами та підвищення енергоефективності як на головні стратегічні задачі економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У ринковій економіці цільовою настановою, стимулом підприємницької діяльності є отримання прибутку, прагнення до досягнення його максимальної величини в конкретних умовах виробництва та реалізації. Але перед тим як розглядати основні напрями та шляхи вирішення даної проблеми, необхідно визначитися з поняттями «енергозбереження» та «енергоефективність». Відзначимо, що у наукових інформаційних джерелах однозначної точки зору, обраною більшістю вчених, на формулювання цих понять сьогодні не існує. Економісти різних країн використовують різні трактовки та змістовне навантаження понять «енергозбереження» та «енергоефективність». Так, у багатьох економічних поетах Німеччини під енергоефективністю розуміють ефективне (раціональне) використання енергетичних ресурсів – досягнення економічно виправданою ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР) при існуючому рівні розвитку техніки і технології та дотриманні вимог до охорони навколишнього середовища, а під енергозбереженням – або ефективне використання енергії, або «п'ятий вид палива»- використання меншої кількості енергії, щоб забезпечити той же рівень енергетичного забезпечення будівель або технологічних процесів на виробництві, при цьому ціна питання по «п'ятому виду палива» дуже висока і обчислюється цифрами з багатьма нулями.

Російські економісти В. Єфремов, Г. Маркман мають власну точку зору на визначення понять «енергозбереження» та «енергоефективність». Під енергозбереженням вони розуміють реалізацію заходів щодо підвищення ефективності використання енергоресурсів, електричної та теплової енергії. Енергоефективність розглядається ними як технічно можлива та економічно виправдана якість використання енергоресурсів і енергії при існуючому рівні розвитку техніки та технологій [4]. Автори безпосередньо пов'язують два поняття «енергозбереження» та «енергоефективність», визначаючи енергозбереження через підвищення

енергоефективності. На наш погляд, не зовсім вдало виглядає визначення енергоефективності як якості використання енергоресурсів. Енергоефективність є оцінка і не більше того, наприклад, 10 або 20% рентабельності характеризує не тільки якість використання енергоресурсів.

У той же час П. Безруких визначає енергозбереження як реалізацію правових, організаційних, наукових, виробничо-технологічних та економічних заходів, спрямованих на енергоефективне виробництво та використання ПЕР [1].

Позиція вчених з Республіки Білорусь з даної проблеми має дещо інше змістовне навантаження. На їх думку, енергозбереження – це наукова, практична, інформаційна діяльність державних органів, юридичних та фізичних осіб, спрямована на зниження витрати (втрат) паливно-енергетичних ресурсів у процесі їх видобутку, переробки, транспортування, зберігання, виробництва, використання та утилізації. Ефективне використання паливно-енергетичних ресурсів має на увазі використання всіх видів енергії економічно виправданими, прогресивними способами при існуючому рівні розвитку техніки і технологій та дотриманні законодавства. У визначенні енергозбереження не проглядається зв'язок між зниженням витрати (втрат) енергоресурсів і якістю виробленого і реалізуемого кінцевого продукту. У другому визначенні ефективно використання трактується знову-таки як використання.

З точки зору вчених з України [5], енергозбереження розглядається теж як організаційна, наукова, практична, інформаційна діяльність державних органів, юридичних та фізичних осіб, спрямована на зниження витрати (втрат) паливно-енергетичних ресурсів у процесі їх видобутку, переробки, транспортування, зберігання, виробництва, використання та утилізації. Реалізація ж правових, організаційних, наукових, виробничих, технічних та економічних заходів має бути спрямована на ефективність використання енергетичних ресурсів і на залучення в господарський обіг поновлюваних джерел енергії.

Визначення енергозбережень вчених України перегукується з точкою зору білоруських вчених, але що стосується поняття енергоефективності, то її вони визначають як раціональне використання, тобто через засіб, хоча ефективність сама по собі не є засобом. Як відомо, засобом може виступати, наприклад, ефективно використання, але не ефективність: рентабельність, як форма ефективності, не є засобом, а рентабельна реалізація товарів означає засіб задоволення попиту населення у споживчих товарах шляхом обміну товару на гроші, що приносить прибуток ринковому торговцю.

Енергоефективність – це галузь знань, що знаходиться на стику інженерії, економіки, юриспруденції та соціології та означає раціональне використання енергетичних ресурсів, досягнення економічно доцільної ефективності

використання існуючих енергетичних ресурсів при дійсному рівні розвитку техніки і технології та дотримання вимог до навколишнього середовища [5].

Енергозбереження містить у собі зміни в поведінці людей, наприклад відключення електроприладів замість залишення їх в режимі очікування. Ефективне використання енергії призводить до її економії, скороченню виплат за рахунками за комунальні послуги та до захисту навколишнього середовища. Як наслідок, зменшується споживання енергоресурсів та викиди парникових газів [5]. Ефективне використання енергетичних ресурсів це досягнення економічно виправданої ефективності використання енергетичних ресурсів при існуючому рівні розвитку техніки і технології та дотриманні вимог до охорони навколишнього середовища, зазначають В. Данілов-Данільян, В. Жиркова, Л. Зубова та ін.

Отже, енергозбереження розглядається як спосіб реалізації комплексу заходів зі скорочення споживання енергоресурсів, що забезпечує як мінімум збереження колишніх можливостей виробництва та реалізації товарів (робіт, послуг) необхідної якості, обсягу та асортименту, а енергоефективність як ступінь відповідності ефекту (кінцевого результату) конкретного виду діяльності застосованим чи споживаним енергоресурсам з урахуванням їх енергозбереження на момент часу або за певний період. На думку В. Кравченка, Д. Лазаренка, критерії енергоефективності можуть бути сформульовані як досягнення або певного результату діяльності при найменших витратах енергоресурсів, або найбільшого результату діяльності при певних витратах енергоресурсів без їх перевитрати.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Практична реалізація поставлених перед нашою країною задач підвищення ефективного використання енергетичних ресурсів та впровадження енергозберігаючого способу життя дозволить значно поліпшити екологічну обстановку в густонаселених територіальних утвореннях, а також підвищити якість життя населення, підняти рейтинг економічного розвитку країни.

Виклад основного матеріалу. Енергоефективність, вимірювана на макrorівні (енергоємність економіки країни), є ключовим індикатором, що характеризує стійкість розвитку енергетичного сектору та держави в цілому [2].

За даними Міністерства енергетики, питома енергоємність економіки України у 2-3 рази вища, ніж у розвинених країнах світу, відзначаємо, що доволі холодний клімат і велика територія країни не є нездоланими перешкодами для суттєвого зниження енергоємності ВВП. За оцінками фахівців, кліматичний фактор може бути причиною не більше ніж 25% -го перевищення енергоємності українського ВВП порівняно із західноєвропейським.

Такий високий показник енергоємності економіки у поєднанні із зростаючим негативним

впливом паливно-енергетичного комплексу на всі елементи біосфери характеризується у роботі як «енергоекологічне неблагополуччя», причини якого полягають не тільки в видимості достатку енергетичних ресурсів і менталітеті народу, що проживає на великій території, але і в сприятливій кон'юктурі світових паливних ринків, внутрішніх цінах на енергоносії, фактичній відсутності довгострокових екологічних інтересів.

Ситуація, що склалася, дозволяє характеризувати потенціал енергозбереження як перспективний еколого-економічний ресурс, освоєння якого екологічно необхідно і економічно доцільно. Попередні оцінки економічної ефективності освоєння даного ресурсу дозволяють припустити, що кожен відсоток економії енергоресурсів збільшить національний дохід на 0,3-0,4%. Досягнення цього результату, однак, можливо лише у випадку здійснення комплексу заходів, що охоплюють усі рівні життєдіяльності країни, оскільки проблема енергозбереження є багатопільною та довготривалою. Рівень національної економіки передбачає зміну галузевої структури та розвиток низькоенергоємних галузей, на галузевому рівні необхідно провести переорієнтацію виробництва на випуск низькоенергоємних товарів, на рівні підприємств – впровадження енергоекономного обладнання. Населення внесе свій внесок у досягнення цілей енергозбереження, дотримуючись досить простих правил економії енергії на побутовому рівні.

Основними стимулами до проведення заходів з енергозбереження можуть служити:

- поліпшення макроекономічних показників, зниження екодеструктивного впливу на елементи біосфери, зростання престижу країни в результаті підвищення енергоефективності (для держави);
- оптимізація ключових результатів господарської діяльності підприємств (для бізнесу);
- підвищення якості життя (для населення і суспільства в цілому).

Одним із недостатньо реалізованих до теперішнього часу стимулів є можливість отримання доходу від продажу квот на викиди парникових газів.

Перерахуємо основні заходи, які дозволять реалізувати зазначений потенціал підвищення енергоефективності в ПЕК, на наш погляд, такі:

- зниження рівня споживання природного газу на власні;
- підвищення ККД генеруючого обладнання (в даний час не перевищує 30-35%);
- зниження втрат в електричних мережах (середній рівень становить 10%).

Але підвищення ефективності використання енергії має на увазі не тільки енергозбереження, а й освоєння ресурсів відновлюваної енергетики, освоєння яких для нашої країни базується на економічному потенціалі, реальному навіть при сучасному рівні технологічного розвитку.

У даний час в Україні складається сприятлива ситуація для реалізації потенціалу підви-

щення енергоефективності, зниження викидів парникових газів, впровадження відновлювальних джерел енергії, оскільки сформовано державний інтерес до проблеми і є політична воля для її рішення, а також розроблені державна програма енергозбереження та система інформаційно-аналітичного забезпечення процесів енергозбереження та підвищення енергетичної ефективності, що включає аналіз енергоємності економіки та її галузей, а також інформацію про кращі вітчизняні та світові практики, результати моніторингу енергозберігаючих заходів.

Ініціатива держави підтримується більшістю членів суспільства, як населенням, так і бізнесом, оскільки, за даними соціологічних опитувань, 80% жителів країни і керівництво 85% компаній вважають проблему енергоефективності важливою і актуальною для бізнесу.

У той же час реалізації енергоефективної політики перешкоджає цілий ряд серйозних бар'єрів, обумовлених як об'єктивними факторами, так і причинами організаційного характеру (В. Кравченко, О. Коробова, Д. Лазаренко, Я. Співак та ін.). Серед них варто виділити недостатній приплив інвестицій у проекти і програми з енергозбереження. Більшість вітчизняних енергоспоживачів не володіє засобами, необхідними для впровадження енергозберігаючих заходів у необхідному обсязі. У підприємств енергоємних галузей промисловості, об'єктів бюджетної сфери існують проблеми з формуванням внутрішнього інвестиційного потенціалу, зумовлені як загальноекономічними причинами, так і недосконалістю нормативно-правової бази.

Очевидно, що для стимулювання енергозбереження необхідна зміна внутрішніх цін на енергоносії економічно виправданими і прийнятними для споживачів темпами.

Разом з тим ефективно цінове регулювання є необхідним, але явно недостатньою умовою інтенсифікації енергозбереження, особливо стосовно монопольних галузей промисловості та транспорту, а також житлово-комунального сектора, який характеризується низькою еластичністю попиту на енергоресурси. Створення економічної зацікавленості у підвищенні ефективності енерговикористання як у споживачів, так і у виробників енергії, а також стимулювання вітчизняних виробників енергоспоживаючого обладнання з найкращими показниками енергоефективності є важливим державним завданням.

Висновки. Отже, до числа успішно використовуваних у світовій практиці і рекомендованих для впровадження в нашої країні механізмів стимулювання енергозбереження можна віднести: податкові пільги; митні пільги для підвищення частки на ринку імпортного енергоефективного обладнання; надання з боку державних органів, регіонального та муніципального рівнів гарантій повернення коштів, що залучаються для здійснення проектів з енергозбереження та розвитку відновлюваних джерел енергії, а

також участь держави у створенні гарантійного фонду підтримки зазначених проектів; тарифне стимулювання; пряма фінансова підтримка енергозберігаючих проектів, підкріплена наявністю відповідних коштів у бюджеті.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Безруких П.П. Проблемный переход на новый уровень: позиции науки, законодателей и руководителей государства и ведомств пока не совпадают [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vse34.ru/press-center/103>.
2. Бобылев С.Н., Аверченков А.А., Соловьева С.В., Кирюшин П.А. Энергоэффективность и устойчивое развитие. – М.: Институт устойчивого развития / Центр экологической политики России, 2010. – 148 с.
3. Данилов-Данильян В.И. Экологическое значение энергосбережения // Энергетика России: проблемы и перспективы: тр. Науч. сессии РАН / под ред. В.Е. Фортова, Ю.Г. Леонова: РАН. – М.: Наука. – С. 391-404.
4. Ефремов В.В., Маркман Г.З. «Энергосбережение» и «энергоэффективность»: уточнение понятий, система сбалансированных показателей энергоэффективности // Известия Томского политехнического университета. – Томск: ТПУ, 2007. – № 4. – Т. 311.
5. Энергосбережение в Украине [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://max-energy-saving.info/index.php?pg=handbook/32.html>.